

langue.doc

<https://guoa.ub.gu.se/dspace/handle/2077/21>

Engelska översättningsmotsvarigheter till de svenska orden *hit/dit*.

Ingrid V Nilsson
Institutionen för lingvistik och fonetik
Lunds universitet
E-mail: ingrid.nilsson@ling.lu.se

Abstract: Av intresse för studiet av översättning och dess problematik är granskning av språkspecifika uttryck. Denna undersökning koncentrerar sig på frågor beträffande översättningar mellan engelska och svenska av de svenska orden *hit* och *dit*: Vid översättning till engelska, översätts *hit* och *dit* alltid med *here* och *there*? Vid översättning från engelska till svenska, hur ofta översätts *here* och *there* med *här* och *där*, och hur ofta med *hit* eller *dit*? Finns det andra översättningsvarianter?

För att närmare studera dessa frågor, användes the English Swedish Parallel Corpus, ESPC, (kompilerat av Bengt Altenberg, Karin Aijmer, och Mikael Svensson. Andra utökade versionen, 2001), där både original och översättningar av ett åttiotal modernare engelska och svenska texter av skön- och facklitteratur ingår.

Det övergripande syftet bakom denna undersökning är att, i översättningar till och från svenska, kartlägga vilka de engelska motsvarigheterna är till det svenska ordet *hit* och till det svenska ordet *dit*, samt att undersöka om de uppsatta hypoteserna för olika översättningsstrategier får stöd i översättningarna i korpusen.

Nilsson, Ingrid, 2003. Engelska översättningsmotsvarigheter till de svenska orden *hit/dit*. I: Andréasson, Maia och Susanna Karlsson (red). *langue.doc*. Göteborg University Open Archive. <https://guoa.ub.gu.se/dspace/bitstream/2077/22/6/Nilsson_I_2003.pdf>.

1. Översättningsrelaterade frågor och begrepp

1.1 Generella normer för översättning

Översättning till andra språk kan nalkas med utgångspunkt från olika målsättningar. Det har ofta liknats vid en omöjlig uppgift, eftersom så många olika synpunkter och önskemål måste tillgodoses (Kleberg 1998, s.7-9). Översättaren måste ta hänsyn till avsikten bakom publicerandet av en bok beträffande läsare och ämne, såväl som författarens intentioner. Med ledning av sådan information kan översättaren sedan koncentrera sig på antingen funktionen eller budskapet, och de faktorer som i dessa sammanhang kan påverka val av ord och stil, inklusive:

1. typ av text och genre
2. typ av förväntad läsare
3. typ av författar-, och/eller översättarfokus
4. typ av publikationsmedium

En teknisk manual, till exempel, översätts ordagrant i så stor utsträckning som målspråket tillåter eftersom den korrekta praktiska informationen är det som eftersträvas, medan poesi oftast översätts enligt fonetiska, stilistiska, eller metriska normer eftersom den språkliga formen är väl så betydande som innehållet. Detta innebär att både typ av text och typ av genre påverkar översättarens val vid översättning.

Enligt vissa skolor för översättning ska den översatta texten vara begriplig enligt de kulturella och sociala normer som råder i målspråksområdet – d.v.s. den transponeras till att överensstämma med den kulturella och/eller den geografiska bakgrunden hos de förväntade läsarna. Det blir med andra ord frågan om ”två ekvivalenta meddelanden i två olika koder” (Jakobson 1959, s.149). Till exempel kan ett verk som behandlar uthållighet under påfrestning på så sätt förflyttas från en för skandinaviska läsare mindre känd miljö (exempelvis Amazonas djungler) till en mer bekant geografisk omgivning (exempelvis skogarna i Norrland). Enligt en annan översättningsskola ska en översättning förbli en tolkande beskrivning av förhållandena i en annan kultur med andra sociala normer, med bibehållande av specifika kulturella yttringar, miljöer och beskrivningar (Mesterton 1979, s.172-3). Således kan tolkningen av en originaltext antingen inriktas på att underlätta förståelsen av textens innebörd hos en annan kulturs läsare, eller på att bibehålla den ursprungliga kulturella och sociala bakgrunden.

En författare, eller en översättare, kan även ha ett speciellt syfte med sin text – t.ex. beträffande polemiska skrifter, eller politiska manifest – varvid han adapterar sin textbehandling/översättning till att stämma överens med detta syfte. Detta

kan yttra sig bland annat i val av tempus, facktermer, eller modus. En översättare kan här få problem, eftersom förutsättningarna nämnda i punkt två blir speciellt intressanta i detta sammanhang.

Ett mindre viktigt övervägande är anpassningen av texten/översättningen till typ av publikation. Endast vid mycket speciella genrer kommer val av olika typer av översättning att påverkas. Som exempel kan nämnas dubbning av filmer, tecknade serier, eller kokböcker, vilka alla har specifika stilistiska drag.

1.2 *Specifika termer antagna för kategorisering och beskrivning av situativa uttryck*

Bernard Comrie sammanställde 1981 en uttömmande typologisk lista med beteckningar på hur möjliga funktioner för grammatikaliserad information/grammatiska kategorier kunde beskrivas och kategoriseras. Bland annat från denna lista har benämningar på termer anpassats för behoven i denna undersökning. Ord med spatial innebörd kallas här *situativa*, vilket sedan delas upp i *essiva* och *lativa* funktioner. Essiv innebär ett statiskt angivande av position, t.ex. *här*; lativ innebär ett dynamiskt angivande av lägesförändring, t.ex. *hit*. Med referens till talaren, eller den refererade talaren, indelas vidare båda klasserna i situativa benämningar för något som äger rum nära talaren, *adessiv (här)*, eller på väg mot talaren, *allativ (hit)*; och på avstånd från talaren, *abessiv (där)*, eller på väg bort från talaren *ablativ (dit)*.

Om ett språk har två termer för två besläktade företeelser, och ett annat språk endast har en term för båda företeelserna, betecknas användandet av denna enda term som *ersättningsöversättning* vid användning i det fall som avviker från källspråkets. *Ersättningsmotsvarighet* är en annan term som använts för att syfta på ”det semantiskt mest exakta motsvarighetsförhållandet” (Ingo 1991, s.81). I svenskan har vi ordparen *här/där* och *hit/dit* som på engelska endast motsvaras av *here/there*. *Här/där* och *here/there* anges i lexikon såsom varande varandras motsvarighet (Norstedts *Stora Svensk-Engelska Ordbok* 1993) med angivande av statisk belägenhet, medan betydelsen av *hit/dit* på svenska inbegriper en ytterligare meningsaspekt – nämligen den dynamiska riktningangivelsen. I de fall då ett mindre specifikt ord valts som översättningsvariant på målspråket engelska – *hit/dit* \Leftrightarrow *here/there* – har jag valt att kalla detta *ersättningsöversättning*.

1.3 *Språkspecifika ord och uttryck i översättning*

Vilket språk ligger till grund för en översättares tolkning, speciellt med tanke på språkspecifika ord och former som, exempelvis, *hit* och *dit*? Är det målspråket eller källspråket? Det vill säga, koncentrerar sig en översättare på ett ords eller uttrycks funktion eller syfte (t.ex. plats, riktning, tempus, subjekt-objekt relation,

etc.), som det används i källspråket, eller som det kommer att användas i målspråket? Om syftet är det avgörande kan ett innebördsmässigt ekvivalent, men inte ordagrant, uttryck väljas som finns tillgängligt i det andra språket, t.ex. *Han gick hit och dit i rummet.* – *He walked back and forth in the room*, där ett oroligt spatserande klart framgår i båda språkens varianter, men där de exakta riktningssangivelserna skiljer sig i betydelse. Om den bokstavliga betydelsen bedöms vara avgörande får kanske en stilistiskt mindre önskvärd variant väljas, t.ex. *Jag sade: Hit, inte dit!* ⇒ *I said: To here, not to there*, eller, med en friare variant, *I said: To this place (point/etc), not (to) that one!*

I fall av former som inte existerar i målspråket, kan strikt grammatiska orsaker även spela en roll för val av ord och uttryck, till exempel vid översättning från ett språk med ett mer utvecklat, eller annorlunda, verbsystem (modus, tempus, aspekt) till ett språk som saknar dessa grammatiska former, t.ex. Hopi, som saknar begreppet ”tid sett som en dimension” och därmed även saknar former motsvarande många indoeuropeiska språks tempusangivelser (Crystal 1997, s.15). En ytterligare omständighet kan vara om ett språksspecifikt ord eller uttryck av översättaren bedöms som oväsentligt för förståelsen av budskapet i en text eller en mening, i vilket fall det även kan ignoreras totalt och förbli oöversatt. Andra faktorer som kan påverka dessa val inkluderar naturligtvis översättarens kompetens, såväl beträffande sitt eget modersmål, som beträffande det andra språk han eller hon arbetar med.

Många av dessa faktorer är svårbedömda, men för att finna möjliga svar på åtminstone några av dessa frågor har förekomsten och översättningen av *hit* och *dit* i ett antal moderna texter analyserats genom användande av en engelsk-svensk parallellkorpus, the English-Swedish Parallel Corpus¹, och resultaten har granskats med utgångspunkt från de svenska texterna, både i egenskap av källspråk och målspråk.

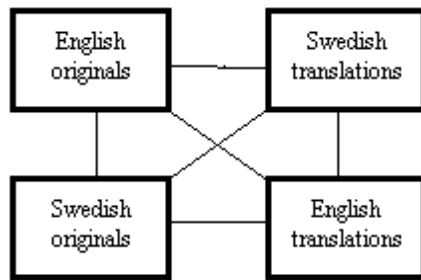
2. Material och metod

2.1. Korpusen, dess struktur och användning

Parallellkorpus består för det mesta antingen av jämförbara originaltexter från olika språk (s.k. ”comparable corpora”), eller av originaltexter med översättning (s.k. ”translation corpora”²). ESP Korpusen kombinerar dessa två typer, eftersom den består av både originaltexter och översättningar, vilket ger ett bredare användningsområde med fler jämförelsemöjligheter. (Se figur 1.) Den omfattar endast skriftligt material.

¹ Med tack till de engelska institutionerna vid Göteborgs och Lunds universitet för tillåtelse att använda materialet i denna korpus.

² <http://www.englund.lu.se/research/corpus/corpus/espc.html>, Manual, s. 2.

Figur 1. Strukturen hos the English-Swedish Parallel Corpus

ESP Korpusen är således en bi-direktionell översättningskorpus, dvs. sökningar kan utföras både med utgångspunkt från ett källspråk (engelska eller svenska) och från ett målspråk (svenska eller engelska). Texterna har hämtats från skönlitterära författare (t.ex. Astrid Lindgren, Margaret Drabble, etc.) såväl som från facklitteratur (t.ex. bolagsrapporter, Nobelföreläsningar, resebeskrivningar, etc.). Inga av texterna är skrivna före 1980, och ingen tidningstext eller personlig korrespondens är inkluderad. Förutom brittisk engelska, ger de engelskspråkiga utdragen även exempel på amerikansk, kanadensisk, irländsk och sydafrikansk engelska. Den totala storleken på korpusen är för närvarande omkring 2,8 miljoner ord, relativt jämnt fördelade mellan engelska och svenska källspråkstexter, samt även mellan fack- och skönlitteratur.

Möjligheterna för specifika sökningar inkluderar skönlitteratur/facklitteratur, svenskt original/översättning, engelskt original/översättning, och kombinationer av dessa alternativ.

Resultaten av sökningar ges i form av kompletta grafiska meningar på båda språken. Texten på det sökta språket anges först, oavsett om den är i översättning eller i original, följt av den/de grafiska mening/ar från det andra språket som innehåller motsvarande information. Vid olika interpunktion och satsfördelning i de två språken gäller det språk som har den längsta strängen såsom en grafisk mening och motsvarande text i det andra språket, oavsett om den har återgivits som en eller två grafiska meningar, är inkluderad.

2.2 Metod – förutsättningar och antaganden

Två grupperingar av resultaten från sökningar på förekomsten av *hit/dit*, både som källspråk och målspråk, framgick tidigt. Dels var det av intresse att undersöka om den grammatiska funktionen som de två orden och deras översättningsvarianter fyllde i satser motsvarade varandra i källspråk och målspråk, och dels var det av intresse att se hur ofta de förekom och hur de hade återgivits på engelska, när svenska var källspråket, och hur ofta de förekom på svenska och vad den ursprungliga formuleringen var på engelska, när engelska var källspråket.

På svenska kan *hit/dit* ha följande grammatiska funktioner:

- Verbpartikel
- Adverb
- Relativt adverb

I denna studie indelades förekomsten av *hit/dit* i följande kategorier med hänsyn till deras användning och position i meningen:

- Verbförstärkande, ofta i form av partikel
- Fristående användning
- Speciella användningar, t.ex. idiomatiska uttryck

Följande betydelsekategorier postulerades:

- Allativ betydelse (*hit*)
- Ablativ betydelse (*dit*)
- Distributiv betydelse (*hit och dit*, *varken hit eller dit*, *både hit och dit*, *än hit än dit*, etc.)

Enligt engelsk översättningsmotsvarighet indelades sökresultaten för *hit/dit* i översättningar till eller från

- *here*
- *there*
- *where*
- annat ekvivalent uttryck
- utan ekvivalent uttryck

2.3 Kategorier enligt betydelse

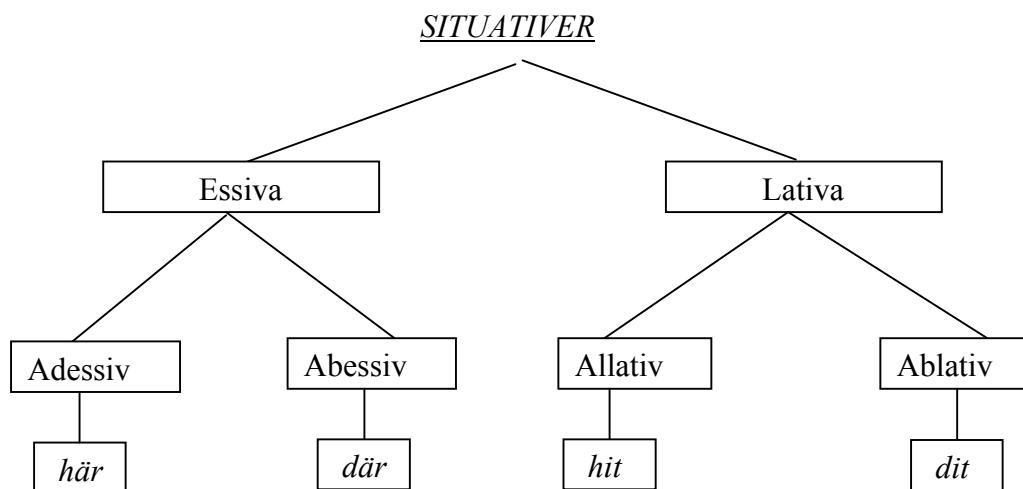
Oavsett om *hit/dit* återfinns såsom fristående element, eller som partikel i kombination med ett verb, finns det ett inneboende drag av direktionalitet i dess spatiala betydelse. Till skillnad från *här/där* som har en stationärt lokativ eller essiv funktion vilken kan ange att någon/något *befinner sig* nära eller på avstånd från talaren, ger *hit/dit* uttryck för en dynamisk, direktiv eller lativ funktion, dvs. ett aktivt rörelseschema som innebär ett pågående distanserande från, eller närmande till, talaren eller, vid ett indirekt återgivet händelseförlopp, den citerade talaren.

I uttryck som *hit och dit* eller *här och där*, och liknande varianter, finns en distributiv funktion, i det första fallet dynamisk, i det andra fallet statisk.

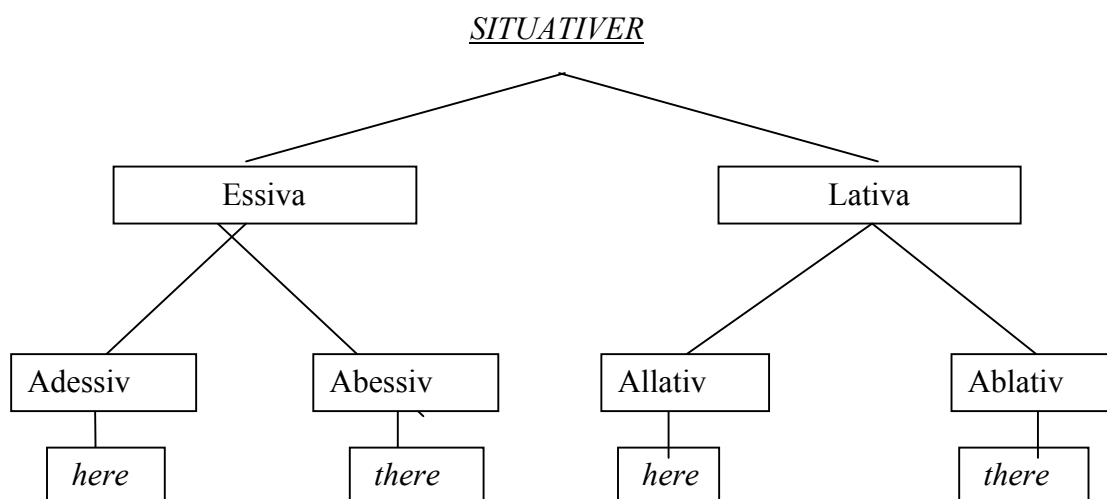
Vid översättning till engelska – där det i moderna tider saknas motsvarighet till *hit/dit* – måste alternativ hittas när direktionaliteten, eller processen (till skillnad från tillståndet) är central för förståelsen av en mening, medan den sta-

tionärt lokativa (essiva) funktionen hos *här/där* är tämligen lättöversatt med användande av *here/there*. I de fall där direktionalitet är underordnad lokalitet, eller där direktionaliteten även uttrycks genom, t.ex., betydelsen hos ett verb (ex. *ta med sig /hit/*) – trots en användning på svenska av *hit/dit* – fungerar en ersättningsöversättning med användande av *here/there* relativt väl.

I figur 2 visas en jämförande uppställning av de olika situativa dragen i svenskan för *här/där* och för *hit/dit*; i figur 3, de engelska för *here/there*. De olika benämningarna är anpassade från den typologiska s.k. Comrie-notationen, såsom citerad i Strömqvist et al, 2004.

Figur 2. De situativa egenskaperna hos *här/där*, *hit/dit*.

Figur 3. De situativa egenskaperna hos *here/there*.

Eftersom *där* och *dit* även används som relativa adverb måste också denna funktion inkluderas, speciellt som distinktionen essiv-lativ upprätthålls på svenska. Motsvarigheten på engelska är då inte *there*, utan *where*.

En sista, mycket liten, grupp i uppdelningen enligt betydelskategorier utgörs av speciella användningar, vilket i det här fallet får stå för t.ex. idiomatiska uttryck och ordspråk där stelnade uttryck har försvagat den dynamiska aspekten, men den situativa fortfarande kan spåras, och som följaktligen är svåra att placera in i någon av de andra grupperna.

2.4 Kategorier enligt engelsk motsvarighet

För att få en översikt över hur ofta förekommande ersättningsöversättningar är procentuellt, har sökresultatet även indelats i översättningsekvivalenter. Dvs. hur ofta är *hit* översatt med *here*, hur ofta *dit* med *there* eller *where*, och hur ofta har andra direktionella uttryck ersatt *hit/dit*? Dessutom har avsaknaden av någon översättning alls av *hit/dit* noterats – dvs. översättningar där den situativa informationen har ignorerats och inget annat uttryck för att antyda direktionalitet har givits i stället.

3. Hypoteser beträffande översättningsstrategier

Vid översättning från svenska till engelska förväntas följande resultat:

1. *Hit/dit*, svenska lativa ord, återges genom ersättningsöversättning med *here/there* (engelska essiva ord), utan vidare lativa angivelser.
2. *Hit/dit*, svenska lativa ord, återges genom omskrivningar där översättningarna kan variera. I fall där den situativa informationen är av stor vikt för förståelsen av meningen bör andra lativa uttryck (oftast adverbiala substantivfraser eller prepositionsfraser) ha ersatt de direkta svenska uttrycken.
3. *Hit/dit*, svenska lativa ord, saknar översättning. Den situativa informationen har antingen totalt uteslutits i översättningen eller den lativa funktionen har inkluderats i andra delar av satsen (t.ex. i verbet, med användande av latinbaserade verb + (situativa) prefix, ex. *arrive* < *ad ripam* till flodstranden ⇒ *anlända* /till flodstranden /).

Strategier vid översättning från engelska till svenska bör spegla dessa strategier, plus, att ett stort antal förekomster av *here/there* förväntas ha översatts med uttryck innehållande *här/där*.

4. Undersökningsmetodik

ESP-korpusen söktes efter totala förekomster av *hit* och av *dit*, både som resultat av översättning och som original. (Se tabell 1, nedan.) Dessa förekomster listades i grupperingar i enlighet med typ av text och originalspråk, för att en eventuell överrepresentation av någon speciell typ av förekomst skulle kunna spåras. Någon sådan verkade dock inte finnas, det befanns endast att den totala förekomsten av *dit* (265) var avsevärt högre än den totala förekomsten av *hit* (182).

Vidare indelades förekomsterna av *hit/dit* i grupperingar enligt uppfattad betydelseanvändning, dvs. verbförstärkande, fristående, eller speciell användning. (Se tabell 2, nedan.)

De engelska motsvarigheterna till *hit* och *dit*, i original såväl som i översättning, undersöktes vidare, för att eventuella överensstämmelser/avvikelser i användning skulle kunna studeras. Både de totala motsvarigheterna utan hänsyn till originalspråk anges, för att illustrera de relativa proportionerna av olika översättningsvarianter (se tabell 3), samt (i tabell 4) även hur översättningarna grupperade sig i procent av specifika förekomster av respektive ord. Hur de olika översättningsmöjligheterna fördelade sig procentuellt när originalspråk angavs, visas i tabell 5. I samtliga tabeller grupperades resultaten i tre klasser: Antal ersättningsöversättningar, antal översättningar återgivna på annat sätt, och antal översatta förekomster av *hit/dit*.

I den efterföljande diskussionen presenteras möjliga orsaker till de olika översättningsmöjligheterna, samt även frågan om språktypologiska aspekter, såsom teorin om *markedness*, kan ha inflytande på översättarens val.

5. Resultat

5.1 Fördelning och typ av totala antalet *hit/dit* funna

Det fanns totalt 447 exempel på *hit/dit* i original och översättning, skön- och facklitteratur: 182 exempel på *hit*, och 265 exempel på *dit*. Se tabell 1 nedan för information om varianter av sökningar utförda. Distinktionen skön/facklitteratur är inte av betydelse för denna undersökning, utan speglar organisationen av materialet ingående i korpusen.

Tabell 1. Typ av ESPC sökningar för *hit/dit* på svenska, plus antal exempel funna, grupperade enligt typ av text och originalspråk.

<i>HIT</i>	skön- + facklit- teratur	Översättning	86	203
<i>DIT</i>	skön- + facklit- teratur	Översättning	117	
<i>HIT</i>	skön- + facklit- teratur	Original	96	244
<i>DIT</i>	skön- + facklit- teratur	Original	148	
<i>HIT</i>	Översättning + Original			182
<i>DIT</i>	Översättning + Original			265
Total förekomst av <i>HIT & DIT</i>				447

Dessa 447 förekomster granskades sedan med hänsyn till typ och till engelsk översättningsmotsvarighet. Det befanns att det större antalet funna exempel av *dit* till stor del berodde på (den förväntade) förekomsten av användningen som relativt adverb (51 exempel). Vidare befanns det att *dit*, jämfört med *hit*, användes som verbpartikel tillsammans med ett större antal olika verb, inklusive 33 exempel på förbindelsen *komma + dit*. Se tabell 2.

Vad beträffar *hit* visade det sig att 81 av de totalt 182 funna exemplen hittades i kombination med verbet *komma*, vilket kan indikera att *komma hit* kanske kan behandlas som en synonym till *komma*, i stället för en variation av möjliga verb+partikel kombinationer. Se tabell 2.

Tabell 2. Antal *hit/dit* grupperade enligt betydelseanvändning.

Verbför- stärkande betyd., ss. partikel	Fristående ad- verb		Relativt adverb	Distributiv betydelse	Övriga före- komster	Totalt antal <i>Hit</i>	Totalt antal <i>Dit</i>	Totalt antal <i>hit/dit</i>
	Allativ betydel- se	Abla- tiv bety- delse						
Kom* hit 81								
Xx* hit 42	40		1	13 ³	5	182		
Kom* dit 33								
Xx* dit 104		63	51	12	2		265	<u>447</u>

Distinktionen verb+partikel (*komma*, och övriga verb) och allativ/ablativ betydelse grundas på två praktiska kriterier:

a. Både *komma hit* och *komma dit* har särbehandlats och fått sina egna grupperingar beroende på den täta förekomsten av dessa kombinationer. Åtminstone *komma hit*, och förmodligen i vissa instanser även *komma dit* (trots den inneboende betydelsemotsägelsen), skulle kunna ses som situationsbetingade varianter eller synonymer till ordet *komma*, istället för som en temporär verb+partikel kombination. *Hit/dit* har i dessa fall en försvagad allativ/ablativ betydelse, eftersom den situativa betydelsen även avspeglas i verbet *komma*.

b. Beroende på dels den uppfattade lativa styrkan hos det situativa uttrycket, dels på dess nödvändighet för uttolkningen av meningen (i synnerhet av verbet), har ett situativt ord i kombination med ett verb klassats antingen som en förekomst av verb+partikel eller som resultatet av en mer renodlat allativ/ablativ funktion; dvs. om det situativa ordet avlägsnades från satsen och innebörden av verbet blev utan större förändring, ansågs det situativa ordet fylla en allativ/ablativ funktion istället för en verb+partikel funktion.

Hit och dit, och dess varianter, påträffades enbart 13 gånger totalt, med mycket varierande översättningar.

Vad beträffar gruppen ”Övriga förekomster” består den av endast 7 exempel (mestadels idiomatiska uttryck, eller arkaisk svenska) i hela korpusen, 2 för *dit* och 5 för *hit* (varav 4 exempel på samma uttryck).

³ Diskrepansen mellan de två distributiva förekomsterna av *hit (och) dit* beror på att en mening i översättning saknas i ESPC och dess plats lämnats helt tom.

Dit: 1. [...] *ta seden dit man kommer* [...], 2. *Luke Cassidy åkte dit*. (= blev fast).

Exempel 1 skulle kunna inrangeras under relativa adverb, och exempel 2 under verb+partikel. Dock upplevdes båda som idiomatiska uttryck utan någon egentlig lativ eller essiv funktion, och placerades därför i gruppen "Övriga förekomster".

Hit: 1. *Träd inte hit!*, 2. *Hit men inte längre!*(4).

Båda dessa uttryck upplevdes också såsom skilda i typ från andra förekomster – exempel 1 beroende på den arkaiska naturen av *träda* som i modern svenska mestadels används i figurativ betydelse och till stor del har förlorat sin situativa innebörd (exemplet ovan skulle snarast kunna översättas med "försätt dig inte i denna situation"), och exempel 2 på grund av att det, trots användandet av *hit*, mer ger uttryck för en essiv angivelse, än en lativ sådan.⁴

5.2 Fördelning enligt översättningsmotsvarighet

Som förväntat var motsvarigheten *hit-here*, och *dit-there*, *dit-where* väl representerad. Ett anmärkningsvärt resultat var dock det mycket höga antalet icke-motsvarigheter. I totalt 260 av de 447 fallen av *hit/dit* hade andra översättningsmöjligheter – eller inga motsvarigheter alls – valts. Se tabell 3.

Tabell 3. Totalt antal översättningsmotsvarigheter

ÖVERSÄTTNINGAR	ANTAL
Here – hit	91
There – dit	72
Where – dit	24
Annat ekvivalent uttryck	132
Utan ekvivalent uttryck	128
<u>TOTALT</u>	<u>447</u>

⁴ Det är troligt att denna gruppering kommer att anpassas och specificeras mer utförligt i kommande undersökningar.

I denna tabell är alla förekomster av *hit/dit* angivna, både exempel funna i svenska originaltexter, såväl som exempel funna vid översättning från engelska original till svenska. Detta visar proportionerna mellan de olika typerna av vald översättning, oavsett språk. Det fanns 91 förekomster av *hit* som motsvarades av *here*, 72 förekomster av *dit* som motsvarades av *there*, och 24 förekomster av *dit* som motsvarades av *where*, till ett totalt antal av 187. Det fanns emellertid 260 tillfällen där antingen ingen alls (128), eller en annorlunda (132) översättning hade tillämpats.

Detta understödjer antagandena i hypoteserna beträffande översättningsstrategier och pekar mot en medveten önskan hos översättare – vid översättning både till och från svenska, att återge inte bara den situativa/essiva informationen i *här/där*, utan även den situativa/lativa informationen i *hit/dit* när den uppfattas som väsentlig, trots avsaknad av direkta, omedelbara översättningsmöjligheter på engelska. Detta i sin tur pekar mot en inriktning från översättares sida att koncentrera sig på det språk som *har* ett markerat, språkspecifikt, drag, oavsett befintligheten eller avsaknaden av direkta översättningsmöjligheter.

6 Jämförelse: Resultat – hypoteser

6.1 Svenska till engelska

I översättningar med svenska som källspråk och engelska som målspråk blev resultatet följande:

1. *Hit/dit* ⇒ *Here/there(/where)*

Som förväntat var denna ersättningsöversättning tämligen vanlig. I 53 fall av *hit* motsvarades ordet i den engelska översättningen av *here*. I 42 fall motsvarades *dit* av *there*, och i 10 fall motsvarades *dit* av *where* (plus ett fall av *hit* översatt med *there*).

2. *Hit/dit* ⇒ Annat ekvivalent uttryck

I 23 fall av *hit* utgjordes den engelska motsvarigheten av andra uttryck, med bibehållande av den situativa/lativa innebörden. (T.ex. *Han kom hit./He came to the room.*) För *dit* var motsvarande siffror 53 förekomster.

3. *Hit/dit* ⇒ Ø/Ø

Översättningar som inte inkluderade någon situativ översättning alls fanns i 18 fall för *hit* och i 42 fall för *dit*. (T.ex. *Körde hon hit?/Did she drive? [...] beklagade sig över att hon inte kom dit. [...] grieved over not going [...]*)

6.2 Engelska till svenska

I översättningar med som engelska källspråk och svenska som målspråk var proportionerna likartade.

1. *Here/there(/where)* ⇒ *Hit/dit*

Proportionerna mellan *hit/dit* som använts vid översättning av *here/there(/where)* motsvarade dem funna vid översättning till engelska med svenska som källspråk: Det fanns flest antal exempel på *hit* ⇐ *here* (plus 1 *dit*), 37 (+1), något färre antal exempel på *dit* ⇐ *there*, 29, och 15 exempel på *dit* ⇐ *where*.

2. Andra situativa uttryck ⇒ *Hit/dit*

Även beträffande andra situativa uttryck med engelska som källspråk som översattes till svenska med *hit/dit* var proportionerna liknande. I 20 fall översattes de med *hit* i svenskan, och i 36 fall med *dit*.

3. \emptyset/\emptyset ⇒ *Hit/dit*

Antalet insatta *hit/dit* i svenska som målspråk utan motsvarighet i de engelska källspråkstexterna var relativt högt, dock. För *hit* fanns det 28 exempel utan motsvarighet i de engelska källtexterna på insättande i den svenska översättningen, och för *dit* fanns det 40 exempel.

Om det totala antalet varianter på *hit/dit* adderas ihop från översättningar med svenska som både käll- och målspråk, får man som resultat att ersättningsöversättningar av *hit/dit* med, och från, *here/there(/where)* har använts 187 gånger; andra översättningsvarianter har valts i 132 fall, och att motsvarigheter till *hit/dit* helt saknas i 128 fall.

Angivet i procent, motsvarades det svenska *hit* av det engelska *here* i 50% av de befintliga fallen av *hit*; *dit* av *there* i 27% av fallen. Det relativa adverbet *dit* motsvarades av det likaledes relativa adverbet *where* i drygt 9% av det totala antalet av *dit*. Andra översättningsekvivalenter fanns i 30% av det totala antalet *hit/dit* funna, och ekvivalenta uttryck saknades för den situativa angivelsen i 28% av det totala antalet *hit/dit*. Se tabell 4.

Tabell 4. Översättningsvarianter, angivna i procent av totala antalet exempel funna, med svenska som käll- och målspråk.

<i>Here/hit</i> ekvivalenter	Hit	<i>Here</i>	
Totalt	182	91	50 %
<i>There/dit</i> ekvivalenter	Dit	<i>There</i>	~ 27 %
Totalt	265	72	
<i>Where/dit</i> ekvivalenter		<i>Where</i>	~ 9.6 %
Totalt		24	
Andra ekvivalenta uttryck	(Hit 43) (Dit 89)	<i>Other</i>	(~ 10 %) (~ 20 %)
Totalt		132	~ 30 %
Utan ekvivalent uttryck	(<i>Hit</i> 46) (<i>Dit</i> 82)	∅	(~ 10 %) (~ 18 %)
		128	~ 28 %
Totalt	447	447	

Tabell 5. Procent av translativa ekvivalenter i översättningar till och från svenska, uppdelade per språk.

	Till svenska	Till engelska	Procent
Hit ⇒ here		53/95 (~ 56%)	95/242 (~ 39%)
Dit ⇒ there		42/147 (~ 29%)	
Hit ⇐ here	37/86 (~ 43%)		66/205 (~ 32%)
Dit ⇐ there	29/119 (~ 25%)		
Dit ⇒ where		10/147 (~ 7%)	
Dit ⇐ where	13/119 (~ 11%)		
Hit ⇒ annat uttr.		23/95 (~ 24%)	76/242 (~ 31%)
Dit ⇒ annat uttr.		53/147 (~ 36%)	
Hit ⇐ annat uttr.	20/86 (~ 23%)		56/205 (~ 27%)
Dit ⇐ annat uttr.	36/119 (~ 30%)		
Hit ⇒ Ø		18/95 (~ 19%)	60/242 (~ 25%)
Dit ⇒ Ø		42/147 (~ 29%)	
Hit ⇐ Ø	28/86 (~ 33%)		68/205 (~ 33%)
Dit ⇐ Ø	40/119 (~ 34%)		

6.3 Diskussion

Det allmänna antagandet att det skulle finnas olika motsvarigheter på engelska, vilka gav uttryck för en *situativ* innebörd vare sig denna var lativ eller essiv, till de *svenska* situativa/lativa uttrycken *hit/dit*, visade sig helt korrekt i cirka 71% av fallen (inkluderande *dit* ⇔ *where*).

Om man begränsar beräkningen till att endast innefatta de engelska översättningsvarianter som har en situativ/*lativ* innebörd, blir siffran åtskilligt lägre – cirka 25,5%.

Om studiet begränsas till översättningar *till engelska*, enbart, av de svenska orden *hit/dit* blir siffrorna cirka 77% för situativa återgivningar, men endast 31% för situativa/*lativa* återgivningar. Totalt utebliven översättning av ett situativt/*lativt* drag kan påvisas i cirka 25% av översättningarna till engelska.

Vid översättning *till svenska* har situativa/*lativa* uttryck satts in i 43% av fallen, som en motsvarighet till enbart situativa uttryck på engelska. I 27% av fallen ersattes andra situativa/*lativa* uttryck med de kortare svenska varianterna *hit/dit*, och i 33% av fallen sattes *hit/dit* in i de svenska översättningarna utan att ha någon motsvarighet på engelska. Se tabell 5, ovan.

I svenskan är behovet av uttryck för direktionalitet i relation till talarens position starkare än i engelskan. En tänkbar förklaring skulle vara att man i engelskan lägger starkare vikt vid den beskrivna processen eller tillståndet – ofta uttryckt genom valet av verb och speciellt verbform, där möjligheten att använda progressiv form spelar stor roll. I svenskan ersätts denna process av möjligheten att betona det dynamiska skeendet genom användandet av *lativa* uttryck, jämfört med *essiva* kombinationer för mer statiska beskrivningar.

På svenska tycks även *både* orienteringen och riktningen av en angiven rörelse eller process vara viktig, medan man i engelskan lägger större vikt vid enbart orienteringen.

På båda språken är dock angivandet av position i förhållande till (indirekt angiven) talare mycket viktig, vilket kan ses i den starka överensstämmelsen (cirka 42%) i återgivningar av situativa uttryck. Vid en uppdelning i *essiva* och *lativa* situationer skiljer sig dock de två språken, och den språkspecifika svenska möjligheten att uttrycka ett processbeteende genom att ange rörelse mot eller från talaren är mycket framträdande.

Vid översättning från ett språk till ett annat kan den troliga slutsatsen dras att en översättare inte ser en text med utgångspunkt från mål- eller källspråk, utan ser det med utgångspunkt från de specifika drag av ”markedness” i ett språk som gör en beskrivning unik för just det språket. För att uttrycka dessa drag söks sedan översättningsekvivalenter – antingen i form av direkta lexikala motsvarigheter, ersättningsöversättningar, eller språkspecifika uttrycksmedel, som t.ex. svenskans *hit/dit*, vilket faktum även understrukits av den stora mängden avvikande översättningar som noterats.

7 Sammanfattning

7.1 Översättningsstrategier vid uttryck för direktionalitet:

Då det förefaller som om uttryck för direktionalitet har olika starkt informationsbärande roller i olika språk, varierar behovet av ett uttrycka detta mer eller

mindre. När en översättare uppfattar det som väsentligt för förståelsen av en text att källspråkets uttryck för direktionalitet inkluderas, placeras det ofta in i den översatta texten i överensstämmelse med vad målspråkets grammatiska och semantiska regler tillåter. Om det gäller språkspecifika ord och uttryck, som svenskans *hit/dit*, kan det därmed i många fall betyda att de återges med andra ordvändningar och kanske även genom andra satsfunktioner (verb, nominalfraser, etc.).

Praktiskt taget alla språk kan uttrycka situativitet, dvs. beskriva en situation *här* och *nu*, i motsats till ett *där* och *då*. Möjligheten att uttrycka direktionalitet, åtminstone genom specifika ord som ger uttryck för detta, saknas dock hos några språk - engelska och danska bland dem. Inom den så kallade "markedness"-teorin, där språkliga drag bedöms som mer eller mindre naturligt förekommande (Jakobson 1968), innebär detta att uttryck för situativitet betraktas som *unmarked*, och uttryck för direktionalitet såsom *marked*. I de fall då en talares position i förhållande till ett beskrivet skeende är en avgörande faktor för förståelsen av en text kan detta dock alltid indikeras genom omskrivningar när ett avgörande tas om hur och när direktionalitet ska markeras.

I de fall när direktionaliteten inte anses nödvändig utelämnas ofta den informationen och ett eventuellt behov av översättningsersättningar måste bedömas från fall till fall av översättaren.

Litteratur

- Comrie, Bernard. 1981. *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. Oxford: Blackwell and Chicago: University of Chicago Press. Reprinted 1983, 1986, 1987. Second revised ed. 1989.
- Crystal, David. 1997. *The Cambridge Encyclopedia of Language*. 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press. ISBN 0 521 559677.
- Ingo, Rune. 1991. *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-33441-9.
- Jakobson, Roman. 1959. Lingvistiska aspekter på översättning. I: Kleberg, Lars, red. 1998. *Med andra ord. Texter om litterär översättning*. Sid. 147-155.
- Jakobson, Roman. 1968. *Child Language, Aphasia and Linguistic Universals*. The Hague: Mouton.
- Mesterton, Erik. 1979. Om möjligheten och omöjligheten att översätta. I: Kleberg, Lars, red. 1998. *Med andra ord. Texter om litterär översättning*. Sid. 172-188.
- Norstedts stora svensk-engelska ordbok*. 1993. Norstedts Ordbok AB. ISBN 91-7227-142-6.
- Strömquist, S. & L. Verhoeven (eds.). 2004. *Relating events in narrative – typological and contextual perspectives*.

Länkar

Länk till manualen för ESPC

<http://www.englund.lu.se/research/corpus/corpus/espc.html>

Länk till öppningssidan för ESPC (lösenordsskyddat) -

<http://www.englund.lu.se/research/corpus/access.phtml>

Länk till listan på översättare och texter som ingår i ESPC -

<http://www.englund.lu.se/research/corpus/corpus/webtexts.html>